

Diak

**Enni Keränen
Irina Pépin**

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto, Sosionomi (AMK)
Varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus
Opinnäytetyö, 2021

KEHOTUNNETAITOJA TAIDEMENETELMIN

**Toimintatuokiosarja kehotunnetaitojen opetteluun
varhaiskasvatuksessa**

TIIVISTELMÄ

Enni Keränen ja Irina Pépin

Kehotunnetaitoja taidemenetelmin – toimintatuokiosarja kehotunnetaitojen opeteluun varhaiskasvatuksessa

28 sivua ja 2 liitettä

Kevät 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Pilke-taidepäiväkoti Valon kanssa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä testattiin kuvataidemenetelmien käyttöä kehotunne- ja turvataitokasvatuksessa. Tavoitteena oli vahvistaa lapsen omaa kehonkuvaa ja lisätä ymmärrystä ja tietoa kehotunne- ja turvataidoista. Toiminnalliset tuokiot käsittelevät kokonaisuudessa aihetta kognitiivisesti, motorisesti ja sosioemotionaalaisesti tarkastellen, ja lisäsi taitoja liittyen omaan kuin myös toisten kehoihin.

Toimintatuokiosarjan pedagogisessa suunnittelussa hyödynnettiin kehotunnekasvatukseen liittyviä toiminnallisia ohjausrunkoja eri lähteistä. Toimintakokonaisuus laadittiin kirjallisena valmiita ohjausrunkoja hyödyntäen niin, että tuokiot painottuivat taidepainotteisuuteen yhteistyötahon toiveiden mukaisesti. Toiminnallisissa tehtävissä korostui luova ilmaisu ja kuvataiteet. Ohjaustuokiosarja toteutettiin kolmella eri tapaamiskerralla viiden hengen lapsiryhmän kanssa, jossa lapset olivat iältään 4–5-vuotiaita. Lisäksi arviointia sekä reflektiota suoritettiin yhdessä yksikön kasvatushenkilökunnan kanssa. Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnissa korostui lapsiryhmän mielenkiinto kehotunnetaitoja käsitteleviin teemoihin. Kuvallisten menetelmien hyödyntäminen aiheen käsittelyssä arvioitiin lasten sekä yhteistyötahon mukaan myönteiseksi. Taidepainotteisuuteen tähtäävä toiminta tuki päiväkodin kasvatushenkilöstön mukaan tärkeäksi koettua aihetta ja sopii osaksi varhaiskasvatuksessa käytettäviin menetelmiin.

Asiasanat: Kehonkuva, kehotunnetaidot, tunnetaidot, varhaiskasvatus, varhaislapsuus

ABSTRACT

Enni Keränen and Irina Pépin

Body awareness skills through art methods - a practical lesson series for early childhood education

28 pages and 2 appendices

Spring 2021

Diakonia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree in Social Services, Early Childhood Education and Care

Bachelor of Social Services

The thesis has been made in collaboration with art-oriented daycare centre Pilke Valo. The practice-based thesis tested the use of visual art methods in body awareness and safety skills education. The aim was to strengthen the child's own body image and increase understanding and knowledge of body awareness and safety skills. Practical sessions addressed the topic as a whole in cognitive, motor and socio-emotional perspectives, and increased skills related to one's own as well as others' bodies.

The pedagogical planning of the practical lesson series utilized practice-based control frameworks related to body awareness education from various sources. The set of activities was prepared in written form using ready-made control frameworks, so that the lessons had an artistic focus in accordance with the wishes of the collaborator. Practical lessons emphasized creative expression and visual arts. The series of lessons consisted of three different sessions with a group of five children, where the children were aged 4-5 years. In addition, assessment and reflection were performed together with the unit's educational staff. In the evaluation of the practice-based thesis, the interest of the children's group in themes dealing with emotional skills was emphasized. According to the children and the collaborator, the use of pictorial methods in dealing with the topic was assessed as positive. According to the daycare centre's teaching staff, the art-oriented activities supported the topic which was considered important and are suitable to be a part of the methods used in early childhood education.

Keywords: emotional skills, body schema, early childhood education and care, early childhood

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TAIDEKASVATUS	5
2.1 Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa.....	5
2.2 Kuvataidekasvatus varhaiskasvatuksessa.....	6
3 KEHOTUNNE-, TUNNE- JA TURVATAITOKASVATUS.....	8
3.1 Kehotunne- ja turvataidot osana seksuaalikasvatusta	8
3.2 Tunnetaitokasvatus ja sen tavoitteet varhaiskasvatuksessa.....	9
3.3 Kehotunnekasvatus vahvistaa lapsen omaa kehotunnetta	10
3.4 Turvataitokasvatus osana omien oikeuksien omaksumista	11
4 TAIDELÄHTÖISET TOIMINTATUOKIOT	12
4.1 Taidelähtöisten toimintatuokioiden tarkoitus ja tavoite.....	12
4.2 Pilke taidepäiväkoti Valo työelämäkumppanina	13
5 TOIMINTATUOKIOIDEN PEDAGOGINEN SUUNNITTELU.....	14
5.1 Toimintatuokiosarjan lähtökohdat	14
5.2 Toimintatuokiosarjaan osallistuva kohderyhmä	15
5.3 Oppimisympäristön merkitys.....	16
6 TOIMINNALLISTEN TUOKIOIDEN TOTEUTUS	17
6.1 Ensimmäinen ohjauskerta.....	17
6.2 Toinen ohjauskerta	18
6.3 Kolmas ohjauskerta	19
7 TOIMINTATUOKIOIDEN ARVIOINTI	20
7.1 Toimintatuokioiden toteutuksen arviointi.....	20
7.2 Pedagogisen toimintatuokiosarjan arviointi.....	21
8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	22
8.1 Opinnäytetyön eettinen ja turvallinen toteutus	22
9 POHDINTA	23
9.1 Ammatillinen kasvu ja opinnäytetyön prosessi.....	23

9.2 Opinnäytetyön merkitys yhteistyökumppanille	25
LÄHTEET	26
LIITE 1. Lupakysely vanhemmille Daisy sovelluksen kautta.....	29
LIITE 2. Runko toimintatuokiosarjalle	30

1 JOHDANTO

Tunne-, turvataito- ja kehotunnekasvatus on merkittävässä roolissa puhuttaessa myönteisen kehonkuvan, minäkuvan ja itsetunnon vahvistamisesta varhaiskasvatuksessa. Kokonaisvaltainen lapsen kasvatus koostuu monesta tekijästä: hoi- vasta, rakkaudesta, empatiasta, turvallisuudesta. Tärkeää on huomioida myös lapsen tunnetaidot, itsesäätely, sosiaaliset taidot ja vuorovaikutus sekä niiden ke- hityksen vahvistaminen sekä edesauttaminen. Kehon hyvinvoinnin lisäksi huo- miota kiinnitetään yhä enemmän myös mielen hyvinvointiin. (Trogen, 2020. Lap- sen positiivinen kasvatus). Tunne-, kehotunne- ja turvataitokasvatus ovat sekoi- tus näitä molempia ja tukevat lapsen fyysistä ja psyykkistä kehitystä monella eri osa-alueella.

Opinnäytetyössä kootaan kirjallinen toimintatuokiosarja, joka toteutetaan lapsi- ryhmälle. Kokonaisuuden tavoitteena on lapsen oman kehonkuvan sekä keho- tunnetaitojen vahvistaminen kuvataiteen avulla. Toiminalliset menetelmät var- haiskasvatuksessa ovat tehokkaita ja tarjoavat monipuolisia tapoja tehdä työtä ja toteuttaa varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Toimintatuokiosarja on suunniteltu siten, että ne vahvistavat kognitiivista, motori- sia ja sosioemotionaalaisia taitoja liittyen omaan ja toisen ihmisen kehoon. Kolmen tapaamiskerran lisäksi toteutamme erillisen reflektoinnin yksikön kasvattajien kanssa siitä, miten toimintatuokioissa on onnistuttu ja miten he aikovat sitä jat- kossa hyödyntää.

Kuvataidepainotus toiminnallisessa opinnäytetyössä vahvistaa yhteistyötahona toimivan Pilke-päiväkoti Valon pedagogisen toiminnan painotusta. Päiväkodin painotus on taiteissa ja tarjoaa toimintaympäristönä hyvät puitteet toiminta- tuokiosarjan harjoittamiselle.

2 TAIDEKASVATUS

2.1 Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa

Taiteellisessa tekemisessä sekä toiminnassa keskiössä ei ole lopputulos, vaan huomio kiinnittyy tekemiseen sekä työn prosessiin. Taidekasvatuksessa pedagoginen dokumentointi on merkittävässä roolissa; dokumentoimalla prosessin eri vaiheita lapsi voi palata oppimiskokemukseensa myöhemmin ja oivaltaa uutta (Lehtinen, 2019, s. 6). Taideprojektien dokumentointi on nykypäivänä helppoa, vaivatonta ja vähän aikaa vievää. Teknologian avulla voidaan dokumentoida lapsen taidekasvatuksesta niin kuvia kuin myös ääntä (Ruokonen, 2020, s. 17).

Kasvamista tapahtuu taidekasvatuksen parissa, ja sen ansiosta, niin eettisessä, emotionaalisisessa, motorisessa, taidollisessa sekä kognitiivisessa osaamisessa (Jälkö, 2016, s. 18). Taidekasvatuksella on myös nähty olevan yhteyksiä lapsien keskittymiskykyyn, fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin valmiuksiin. Ne vaikuttavat positiivisesti esimerkiksi lapsen valmiuksiin siirtyä varhaiskasvatuksesta koulu- maailmaan. Taidekasvatuksella on myös merkittävä arvo yhteisöllisyyden luojana varhaiskasvatuksessa, yksin tehtyä taiteen kokemista väheksymättä. (Ruokonen, 2020, s. 8).

Taidekasvatus, ilmaisun monet muodot, jaotellaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa seuraaviin osa-alueisiin: kuvallinen ilmaisu, sanallinen ja kehollinen ilmaisu, käsityöllinen toiminta sekä musiikillinen ilmaisu. Taiteelliset monipuoliset kokemukset vahvistavat lapsien oppimista, sosiaalisia taitoja, ympäröivän maailman hahmottamista sekä myönteisen minäkuvan kehittymistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 42).

Taidekasvatusta voidaan toteuttaa varhaiskasvatuksessa ennalta suunnitellen tai spontaanisti. Tärkeitä huomioita taidekasvatuksessa ovat prosessissa tapahtuva kokeilu, tutkiminen, dokumentointi ja eri vaiheiden harjoittelu ja toisto. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 43). John Deweyn, kasvatustieteen filosofin, mukaan taidekasvatus pitää sisällään esteettisen kokemuksen kokemisen

sekä käytännön toimintaa. Deweyn omaa ideologiaa tukeekin ajatus itseoppimisesta, tekemällä oppimalla toiminallisesti tehden. (Jälkö, 2016, s.16). Tämä ideologia tukee lapsen osallisuutta ja on verrattavissa osin myös tämänhetkisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin niin osallisuuden, kuin lapsilähtöisyydenkin kannalta.

Taide yhteiskunnassa on merkittävässä roolissa. Taidekasvatuksella on varhaiskasvatuksessa myös kulttuurinen sekä sivistyksellinen tehtävä ja merkitys. Taidetta voidaan käyttää, ja on käytetty jo vuosituhansia, ihmisten kulttuurisena muistina, viestinnän ja ilmaisun muotona sekä esteettisenä nautintona. (Ruokonen, 2020, s.6).

2.2 Kuvataidekasvatus varhaiskasvatuksessa

Kuvataidekasvatus on yksi ilmaisun muoto varhaiskasvatuksessa. Kuvataidekasvatuksessa on kyse tiedon oppimisen sijaan lapsen ajattelun kehittämisestä. Kuvataiteellinen toiminta, kuten esimerkiksi maalaaminen on sanatonta ilmaisua, mutta sen rinnalla se vahvistaa valmiuksia vuorovaikutukseen. Kuvataiteessa painotetaan ihmisen valmiuksia taiteen, ympäristön ja muun visuaalisen kulttuurin ilmiöiden ymmärtämiseen ja tulkintaan. Keskeisenä tavoitteena on luoda perusta ihmisen omakohtaiselle suhteelle kuvataiteeseen ja muuhun visuaaliseen kulttuuriin. Kuvataidekasvatuksen päämäärä yhteiskunnallisella tasolla voidaan ajatella olevan lapsen kasvu osallistujaksi kulttuuriin (Rusanen, 2009, s. 48).

Maailma välittyy meille erilaisina kokemuksina ja teksteinä, kuten kuvina, rakennuksina ja mediana. Kuvataiteellinen toiminta antaa valmiuksia näiden asioiden tulkintaan, mutta myös tavan tuottaa ja muokata maailmaa. Kuvataiteellinen toiminta on oiva keino kommunikoida, kohdata ja käsitellä henkilökohtaisia kysymyksiä. Lapsen näkökulmasta kuvataiteellisen toiminnan avulla on mahdollisuus tutkia, vahvistaa ja muokata käsitystä itsestään myönteisellä tavalla, kasvattajan ja ympäristön tukemana. Toimintatuokiosarjassa kehotunnekasvatusta lähdetään toteuttamaan juuri lasta vahvistavana toimintatapana, jossa lapsi nähdään

maailman rakentamiseen osallistuvana aktiivisena oppijana. (Rintakorpi ym., 2018, s. 16–17.).

Ihmiseksi kasvaminen kuvataidekasvatuksen avulla on merkityksellistä ja lapsen kasvua sekä kehitystä edesauttavaa. Sen avulla lapsi oppii kokonaisvaltaisesti. Se voi toimia lapselle omaa identiteettiä rakentavana elementtinä. Fyysisiä taitoja ajatellen kuvataiteet tarjoavat kehityksen kannalta harjoitusta, toistoa ja uusia taitoja. (Rusanen, 2009, s. 52). Kuvataidekasvatus on aistimista ja havainnointia. Taiteeseen liittyy ihmettelyä, hämmästyä ja intensiivistä läsnäoloa taiteen ja luomisen ääressä. Keskittyminen kuvataiteeseen kasvattaa havainnointikykyä. (Rusanen, 2009, s. 48–49).

Varhaislapsuuden kuvataidekasvatus voidaan jakaa neljään eri osa-alueeseen: kuvataiteellinen kokeminen, kuvataiteellinen ilmaistu, ympäristön esteettinen ja kulttuurinen kokeminen sekä median hyödyntäminen sekä sen tarkastelu (Rusanen, 2009, s. 49). Tavoitteiden voidaan ajatella ohjaavan myös varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöä toiminnan suunnittelussa, vaikka niiden yhteyksiä nähdään enemmän esi- ja alkuopetukseen.

Kuvataiteellinen ilmaisu on lapsen mahdollisuus tutkia ja kokeilla erilaisia toimintoja. Se auttaa lasta jäsentämään havaintojaan sekä tarkastelemaan omaa ympäristöään. (Rusanen, 2009, s. 49). Kuvataiteelliseen ilmaisuun voidaan ajatella kytkeytyvän pedagogisen dokumentoinnin merkitys; lapsen omaehtoisesti luomat piirustukset, muovailut ja maalaukset jättävät jäljen tämän hetken kulttuurista. Dokumentointi takaa lasten ajatusten ääneen pääseminen ja kulttuuriperinnön säilymisen. Työskennellessään kuvataiteiden parissa lapsi jättää itseään jäljen, joka heijastaa olemuksellaan sen hetken kulttuuria ja lapsen ajatusmaailmaa sekä ympäristöä.

Kuvataiteellinen kokeminen mahdollistaa lapselle taiteen vastaanottamisen (Rusanen, 2009, s. 50). Varhaiskasvatuksen retket museoon tai taidenäyttelyyn vastaavat tämän osa-alueen tarpeisiin. Jos retkiä museoon ei pystytä esimerkiksi maantieteellisistä syistä järjestämään, voi kasvattaja rikastuttaa varhaiskasvatusympäristöä monipuolisilla taideteoksilla lastenkirjoista, merkkiteoksien ja lasten

omien teoksien yhdistelyllä. Oman elinympäristön jäsentäminen, hahmottaminen ja arvottaminen on ympäristön esteettistä ja kulttuurista kokemista. Tällaisia ovat esimerkiksi vuodenaikoihin ja juhliin liittyvät lähtökohdat ja projektit. Media on osa kuvataiteita ja elämää ylipäätään, jatkuvasti suurenevissa määrin. Median tarkastelu luo lapselle valmiuksia vastaanottaa kaikki se mediakulttuuri, jota jo lapsuudessa on runsaasti. (Rusanen, 2009, s.50–52). Mediakulttuuri määrittää paljon myös lasten kiinnostuksen kohteita ja luo lapselle hänen omaa kulttuuri-
aan.

3 KEHOTUNNE-, TUNNE- JA TURVATAITOKASVATUS

3.1 Kehotunne- ja turvataidot osana seksuaalikasvatusta

Lapsen oman kehonkuvan hahmottaminen ja kehoitsetunnon vahvistaminen kuuluu osaksi pienten lasten seksuaali- ja turvataitokasvatusta. Tunne- ja turvataitokasvatuksen keskeisiä tavoitteita ovat lapsen itsearvostuksen, itsetuntemuksen, tunnetaitojen ja itseluottamuksen vahvistaminen ja niiden kehityksen turvaaminen (Lajunen ym. 2019, s.11). Tunnetaitoja ei voi koskaan harjoitella liikaa, ja niistä hyötyvät kaikki lapset (Trogen. 2020. Ihmissuhteet). Seksuaalikasvatus sanana liitetään usein aikuisten seksuaalisuuteen ja lisääntymiseen, vaikka lapsen kehitykseen nähden nämä aiheet ovat sivuosassa. Kehotunne- ja turvataidot ovat nimikkeitä lapsen seksuaalikasvatukselle, joita käytetään lisääntyvässä määrissä puhuttaessa lapsen seksuaalisuuskasvatuksesta varhaiskasvatuksessa. Seksuaalisuuskasvatus käsittääkin varhaiskasvatuksessa välittämisen, hoivan ja huolenpidon varsinaisen seksuaalisuuden ja kehotunnetaitojen opettamisen lisäksi (Jaakola, 2013. s. 14–15).

Opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet ovat tunne- ja turvataitokasvatus. Niiden lisäksi on huomattava kehotunnekasvatus, joka on merkittävässä roolissa, kun puhutaan kehollisuudesta, kehoitsetunnosta ja moninaisuudesta. Näistä

kolmesta käsitteestä muodostuu selkeät aihepiirit varhaiskasvatuksessa toteutettavaan seksuaalikasvatukseen. (Frisk, 2016, s. 24).

Lapsen seksuaalisuuteen liittyy mm. oman kehon haltuunottoa ja tunteiden hallinnan opettelua. Maailman terveysjärjestö WHO on antanut vuonna 2010 suositukset hyvästä, kokonaisvaltaisesta seksuaalikasvatuksesta eri ikäisille lapsille. Suositus on luotu suuntaviivoiksi poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Suositukset kattavat ikäryhmät 0-vuotiaasta yli 15 vuotiaisiin, joten seksuaalikasvatus alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi nuoruuden aikuisuuteen.

3.2 Tunnetaitokasvatus ja sen tavoitteet varhaiskasvatuksessa

Tunnetaitokasvatuksessa, tai tunnekasvatuksessa, käsitellään lapsen käsitystä itsestään, omista tunteistaan sekä tunteidensa tarkoituksesta (Frisk, 2016, s.26). Tavoitteena tunnetaitokasvatuksessa on tukea lasta tunnistamaan omat tunteet, nimeämään ne ja toimimaan niiden kanssa itselle edullisesti ja kehittävästi. Lapsi tarvitsee tunnetaitoja turvalliseen kasvuun, jotta tunnetaito-osaaminen voi kehittyä ja lapsi osaa elää erilaisten tunteidensa kanssa. (Huttunen & Manninen, 2020, s. 5–6) Kasvattajilla on merkittävä rooli tunnetaitojen opetuksessa; oppimisympäristön tulee olla aikuisten luomana turvallinen ja sellainen, jossa lapset tuntevat itsensä arvokkaiksi ja aktiivisiksi toimijoiksi. (Huttunen & Manninen, 2020, s. 5–8). Varhaiskasvatustalakiin (L 540/2018) perustuen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittaa kasvatushenkilökuntaa järjestämään tunnetaitokasvatusta. On erittäin tärkeää, lapsen itsetuntemuksen ja sosiaalisen kehityksen kannalta, että lapsi saa ja uskaltaa puhua tunteistaan, ajatuksistaan ja esimerkiksi muistoistaan (Juusola, 2011. Kuuliaisuudesta kunnioittavaan kasvatukseen)

Tunnetaidot, ja niiden kehittyminen, ovat osa lapsen sosioemotionaalista kehitystä. Kasvattajat varhaiskasvatuksessa pystyvät toimimaan lapsen sosioemotionaalisen kehityksen mukaisesti positiivisena vuorovaikutussuhteensa lapsen ja aikuisen välillä. Sosioemotionaalinen kehitys lapsen vauvaiästä kohti kouluikää kehittyä tunnetaitojen osalta merkittävästi; siinä missä 1–2-vuotias harjoittelee

lohduttamista ja tuottaa itse tunteita nimeämättä niitä, 5–6-vuotiaat osaavat jo nimenä monia tunteita ja mahdollisesti huijaamaan omia tunteitaan ja muita siltä, miltä minusta oikeasti tuntuu. (Pihlaja, 2019). Ikätasoisien sosioemotionaalisen kehityksen tiedostaminen tunnetaitoja harjoittaessa on kasvattajalle tärkeää, jotta hän osaa pureutua kunkin ikäisen sen hetkisten taitojen käsittelyyn.

Tunnetaitokasvatuksen tulee olla osa varhaiskasvatuksen ohjelmaa tavoitteellisesti varhaiskasvatuksen perusteiden mukaisesti. Tunnetaitoja voidaan harjoittaa kasvattajien kanssa myös vuorovaikutuksellisesti, kokopäiväpedagogiikan ajatuksella, arkisissa tilanteissa päivittäin; päivät varhaiskasvatuksessa sisältävät lukuisia tilanteita, joissa lapsi tarvitsee tunnetaitoja toimiessaan aikuisten kuin lasten kanssa. Sosioemotionaalista kehitystä tapahtuu lapselle erityisen runsaasti hänen luonnollisessa toiminnassaan; leikkiessä. (Huttunen & Manninen, 2020, s. 9–10). Erilaisia tapoja ja materiaaleja tunnetaitokasvatukseen on runsaasti saatavilla.

3.3 Kehotunnekasvatus vahvistaa lapsen omaa kehotunnetta

Kehotunnekasvatus vahvistaa lapsen myönteistä suhtautumista omaan kehonkuvaan sekä tunteeseen omaa kehoa kohtaan. Lapsi oppii arvostamaan erilaisia kehoja ja ymmärtämään, että jokaisella ihmisellä on oma kehotunne eli kokemus itsestään ja kehostaan. (Väestöliitto, i.a.). Jokaisella lapsella onkin oma kehotunne; se tunne ja kokemus siitä, miltä tuntuu olla juuri minä oman kehoni sisällä! Kehotunteen haltuun ottaminen ja sen aktiivinen tiedostaminen vahvistaa lapsen minäkuvaan, myönteistä kehonkuvaan ja kehoitsetuntoa sekä hyvää tunnetta omasta kehosta ja sitä kohtaan. (Impola, M. 2019. s.14–15).

Kehokasvatus käsittää kehollisuuden, kehoitsetunnon ja moninaisuuden aiheet (Frisk, 2016, s. 32). Kehotunnetaidot ja -kasvatus vaikuttavat merkittävästi lapsen minäkäsitykseen ja sen muodostumiseen. Positiivinen kokemus omasta itsestään sekä itsensä ainutkertaisuuden ymmärtäminen motivoivat lasta ylläpitämään omaa terveyttä. (Impola, M. 2019. s.1–2). Kasvattajat varhaiskasvatuksessa

voivat omalla toiminnallaan vahvistaa merkittävästi lapsen oman ainutkertaisuuden tunteen säilyvyyttä.

Seksuaalisuuden kehityksen vaiheet liittyvät kehotunnetaitoihin. Lapsi saattaa pohtia, miten omaa ja toisen kehoa voi tutkia ja lähestyä. Neljästä vuodesta eteenpäin lasta alkaa luontaisesti kiinnostaa toisen ihmisen koskeminen ja se, miten toista voi koskettaa. Lapsi saattaa pohtia, mitä voi tehdä toisen nähden ja mitä ei. Tässä kehityksen vaiheessa kehotunnekasvatuksessa on tärkeää sanoittaa ja nimetä kehonosia. Arvokasvatus toisten ja oman kehon arvostukseen ja kunnioittamiseen on tärkeää. (Impola, M. 2019. s. 8–9).

3.4 Turvataitokasvatus osana omien oikeuksien omaksumista

Turvataitokasvatus vahvistaa lapsen taitoja ja tietämystä omista oikeuksistaan. Se on laaja-alaista lapsen oman hyvinvoinnin ja kehityksen tukemista, ei vain välineitä ja selviytymiskeinoja mahdollisten uhkaavien tai kiusaustilanteiden varalle ja niiden tunnistamiseen. (Lajunen & Andell & Ylenius-Lehtonen, 2019, s. 11). Kasvattajien tärkein tehtävä on taata, että lapsi näkee itsensä arvokkaana ja huolenpidon ansaitsevana aktiivisena, hyvän kohtelun, kohteena. Tämä mahdollistaa lapsen tukeutumisen turvalliseen aikuiseen, mikäli hän kokee olonsa turvattomaksi. Kasvattajalla on siis turvataitokasvatuksessa merkittävä rooli, ja yksi tavoite onkin vahvistaa lapsen turvallisten aikuisten verkkoa sellaiseksi, että lapsella on aikuisia, joihin tarvittaessa tukeutua. (Lajunen ym. 2019, s. 11–14). Kehoon ja sen toimintoihin liittyvää keskustelua on hyvä käydä avoimesti lapsen kanssa tietoa tarjoten, myönteisesti, itseään arvostavasti sekä suojaavaa asennetta omaa kehoaan kohtaan vahvistaen. Näin lapsen on mahdollisuus tunnistaa mahdollinen outo tilanne ja poistua tilanteesta automaattisesti.

Turvataitokasvatuksessa vahvistetaan ihmisten välistä turvallisuuden tunnetta (Lajunen ym. 2019. S. 11). Lapselle turvallisuus muodostuu aikuisten huolenpidosta sekä hoivasta ja lapsen omista kyvyistä selviytyä. Aikuinen voi sanoittaa lapsen kokemuksia sekä osoittaa lapselle ymmärtävänsä häntä niin sanotuilla peiliviesteillä. Lapselle kokemus ymmärtävästä aikuisesta on merkityksellinen

psykkisen turvallisuuden tekijöistä. (Juusola, M. 2011. Kuuliaisuudesta kunnioitetaan kasvatukseen).

Tällaiset turvalliset suhteet aikuisiin varhaislapsuudessa ovat pohja lapsen muille ihmissuhteille myöhemmissä elämänvaiheissa. Jo yksikin turvallinen aikuissuhde edistää lapsen mielenterveyttä ja opettaa sosiaalisia taitoja. (Trogen, 2020, ihmissuhteet).

4 TAIDELÄHTÖISET TOIMINTATUOKIOT

4.1 Taidelähtöisten toimintatuokioiden tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyössämme taiteen muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa kehotunnekasvatuksen aiheita heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla toiminnallisesti toteuttaen. Taiteellinen ilmaisu on motivoiva keino havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Menetelmässä taiteen muotoihin tutustutaan useimmiten kuvataidelähtöisesti, erilaisia kuvallisia välineitä hyödyntäen. Kuvataiteen yksi merkityksellisin päämäärä varhaiskasvatuksessa on vahvistaa lapsien suhdetta kulttuuriperintöön sekä visuaaliseen kuvataiteeseen. Ilon ja nautinnon kokeminen on tärkeää. (Ruokonen 2020, s. 12–13). Tämän lisäksi hyödynnämme toimintatuokioissa muita Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ilmaisun muotoja, kuten musiikkia sekä kehollista ilmaisua; liikettä ja tanssia. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus sekä riittävä ohjaus ovat menetelmässä merkityksellisiä aiheen ilmaisumuotoihin tutustuttaessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, s. 42–44).

Lasten kehotunnekasvatus, oman kehon haltuunotto, on tärkeä osa varhaiskasvatusta ja lapsen kasvua sekä kehitystä. Se kuitenkin on aiheena lapselle vaikeasti konkretisoituva, joten kehotunnekasvatusta ja oman kehonkuvaa vahvistavaa materiaalia käytännön harjoitteisiin tarvitaan. Tarkoituksena on lisätä lapsen tietoisuutta omasta kehonkuvasta ja auttaa häntä hahmottamaan sitä. Lisäksi

vahvistetaan lapsen tunne- ja turvataitoja. Käydään läpi lasten kanssa sopivuuksääntöjä ja itsemääräämisoikeuden harjoittelua. Vahvistettavia osa-alueita ovat kehon sanasto, myönteinen asenne omaa ja toisen kehoa kohtaan, miellyttävän ja epämiellyttävän kosketuksen eron tunnistaminen ja se, että meistä jokaisella on oma kehotunne. Oma kehotunne on ainutlaatuinen.

4.2 Pilke taidepäiväkoti Valo työelämäkumppanina

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä kasvattajien materiaalipankkia Pilke-päiväkoti Valossa ja tarjota heille valmis toimintakokonaisuus pedagogisten tavoitteiden ja perusteluiden kera. Työelämäkumppanin painotuksen mukaisesti toiminta painotettiin toiminnallisessa opinnäytetyössä taiteisiin.

Pilkepäiväkodit ovat yksityisiä varhaiskasvatuspalveluita tuottava Suomen laajuinen yritys. Pilke päiväkodit Oy on perustettu vuonna 2014. Yksikköjä on Suomessa huhtikuussa 2021 yhteensä 173 kappaletta ja yritys työllistää yli 2000 henkilöä. Palvelun piirissä on Suomessa yli 10 000 lasta. (Pilke. Me olemme Pilke). Pilke päiväkodit toimivat eri painotuksilla, joilla tuetaan lasten vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita. Painotuksia ovat kielet, tiede, luonto, liikunta, musiikki, taide ja ilmaisu. Painotteisuus kirjataan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Painotteisuuden tarkoituksena on herättää lapsen luontainen uteliaisuus ja kiinnostus oppimiseen ja elämyksiin. (Pilke. Päiväkotien painotteisuudet).

Työelämäyhteistyökumppanimme taidepäiväkoti Valo on 120-paikkainen varhaiskasvatusyksikkö Kuopiossa. Valossa toiminta on taide- ja ilmaisupainotteista, joka näkyy päiväkodin arjessa monella eri tavalla. Yksikössä toimitaan vahvistuen lapsen luovuutta, kokeilumieltä sekä uteliaisuutta. (Pilke. Taidepäiväkoti Valo).

5 TOIMINTATUOKIOIDEN PEDAGOGINEN SUUNNITTELU

5.1 Toimintatuokiosarjan lähtökohdat

Toimintatuokiosarjan lähtökohtana oli käsitellä kehotunnekasvatuksen keskeisiä osia. Tarkoituksena oli pitää kolme ohjauksetta, jakaen aihepiiri keho-, tunne- ja turvataitokasvatukseen niin, että lasten mielenkiinto pysyisi yllä koko tuokiosarjan läpi. Jokaisen ohjauksen alussa olisi aiheeseen johdatteleva yhteinen lämmitteilytehtävä, jonka jälkeen isompi toiminnallinen osuus sekä yhteinen lopetus, jossa lapset saisivat arvioida toimintaa ja kertoa omista tuntemuksistaan sen kertaisesta tuokiosta. Jokaiseen tuokioon oli tarkoitus käyttää joustavasti n. 40-60 minuuttia aikaa. Tehtäviä ei ollut tarkoitus tarkemmin ajoittaa. Lapsiryhmät ovat aina toisistaan erilaisia. Vireystaso ja ryhmän kiinnostus tehtäviin voivat vaihdella, joten täsmällistä aikaa tehtävien tekoon ei tässä tapauksessa haluttu tehdä. Halusimme antaa myös tilaa lasten luovalle ilmaisulle ilman aikarajoituksia. Etsimme valmiita pohjia toimintatuokioihin, jotka sopivat varhaiskasvatuksen oppimisen alueisiin, etenkin ilmaisuun sekä kuvataidepainotteisuuteen. Huomioimme oppimisen alueet, sillä ne ovat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Niiden tarkoituksena on ohjata varhaiskasvattajaa monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa sekä toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40)

Hyödynsimme toimintatuokiosarjan suunnittelussa ja rungon kokoamisessa eri lähteitä, mm. ”Lukuja liikkuen, tavuja touhuten” -verkkosivua, joka on Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä ELY-keskuksen rahoituksella syntynyt, valtakunnalliseen Liikkuva Koulu -ohjelmaan kuuluva hanke. Sivuille on koostettu lapsiryhmässä tehtäviä harjoitteita, vinkkejä ja välineitä siihen, miten varhaisia oppimisvalmiuksia sekä esi- ja alkuopetusta voidaan opettaa ja oppia liikkumalla. (Lukuja liikkuen, tavuja touhuten-hanke 2021) Tämän lisäksi käytimme suunnittelun pohjana Väestöliiton koostamaa monipuolisesti kehotunnekasvatuksen aiheita käsittelevää opasta, joka esittelee erilaisia tapoja toteuttaa kehotunnekasvatusta lapsiryhmissä sovellettuina 1–9-vuotiaille lapsille. (Väestöliitto 2020) Kolmantena

lähteenä hyödynsimme ”Keho on leikki - Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä” kirjaa. Kirja on Väestöliiton Vanhemmuuskeskuksen ja muiden asiantuntijoiden laatima kirja, joka tarjoaa ammattilaisille tutkimuksiin pohjautuvaa ja käytännönläheistä tietoa. Kirja antaa työkaluja 0–6-vuotiaiden lasten seksuaaliterveyden sekä kehityksen tukemiseen ja suojaamiseen varhaiskasvatuksessa, päivähoidossa, neuvolassa, lastenvastaanotoilla, lapsityössä ja päiväkerhoissa. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016) Kokosimme erillisen toimintatuokiosarjan rungon, jonka hyväksyimme yhteistyötahollamme.

5.2 Toimintatuokiosarjaan osallistuva kohderyhmä

Toimintatuokiosarjaan osallistui viisi 4–5-vuotiasta lasta. Valitsimme ryhmään viisi iältään 4–5-vuotiasta lasta, jotka olivat toisilleen jo ennestään tuttuja päiväkodissa järjestettävästä viskaritoiminnasta. Yhteistyötaholta tuli toive liittää toimintatuokiosarja osaksi tätä toimintaa. Viskaritoiminnalla tarkoitetaan viisivuotiaille suunnattua esiopetuksen kaltaista toimintaa, jota päiväkodit järjestävät. Oppimistuokiot tarjoavat viisivuotiaille kehitysherkkyteen ja ikään sopivia tehtäviä. (Haapanen 2021)

Iältään 3–6-vuotiaalla lapsella herää kiinnostus omaa ja toisen kehoa kohtaan; omaa ja toisten kehoja ja niiden toimintoja saatetaan vertailla. Lapsen ollessa kiinnostunut omasta kehostaan kyseisessä iässä tarvitaan aikuista ohjaamaan sopivuussäännöissä ja itsemääräämisoikeudessa sekä esimerkiksi siinä, miten toisen ihmisen kehoa kosketetaan. Vanhemmista irrottautuminen aiheuttaa lapselle kasvavaa tarvetta saada aikuiselta kehuja, kannustusta ja positiivista palautetta. Samaa voidaan soveltaa myös kehotunnekasvatuksessa lapsen ollessa herkässä ja tutkivassa ikävaiheessa kasvaessaan itsenäiseksi toimijaksi. Opinäytetyön kuvataidemenetelmissä huomioidaan nämä seksuaalisuuden kehittymisen osa-alueet.

Toteutimme tuokiot pienryhmätoimintana Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen toimintamuotojen mukaisesti. Lasten kokemus pienen yhteisön jäsenyydestä oli jo jonkun verran kehittynyt, koska he olivat toimineet yhdessä syksystä lähtien.

Yhteisön jäsenyyden tunteen saavuttamisessa tärkeitä seikkoja ovat ystävyys-suhteet, yhteinen toiminta ja ”me-puhe”. (Koivula 2010, 155.) Lähtökohtana oli myös se, että samanikäiset lapset ovat suunnilleen samalla tasolla sosiaalisessa, emotionaalisessa tai kognitiivisessa kehityksessä. Lapsen vertaissuhteet ovat merkityksellisiä, koska niiden kautta lapsi omaksuu tietoja, taitoja ja asenteita sekä kokemuksia, jotka vaikuttavat vahvasti hänen hyvinvointiinsa. (Salmivalli 2018, 15.)

5.3 Oppimisympäristön merkitys

Toimintatuokiosarjan ohjaaminen rakentui niin, että työskentelimme pienryhmässä parina ja ryhmätilana toimi työelämäkumppanina toimivan päiväkodin ateljeetila, jossa lapsille pidettiin yleensä kuvataidepainotteista toimintaa. Oppimisympäristönä tila oli tuokioille sopiva, koska tarkoituksenamme oli käyttää taidelähtöisiä menetelmiä, kuten kuvan tulkintaa, piirustusta ja maalausta, sanallista ilmaisua, musiikkia sekä tanssia. Halusimme luoda otolliset olosuhteet siihen, että lapset innostuisivat aiheen käsittelystä taiteen keinoin. Tavoitteena oli myös lisätä lasten osallisuutta sekä kiinnittää huomiota erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin. Näin pystyimme suunnittelemaan toimintaympäristön ryhmän tarpeet ja konkreettisen tilan huomioiden.

Muokkasimme fyysisen oppimisympäristön niin, että tilassa oli yhteinen kokoontumispaikka tuokioiden aloitukselle ja lopetukselle. Työskentelytilana toimivat tilan kaksi isoa pöytää, joissa kaikille oli omat paikat. Toimintaympäristön muokkaamisella oli tarkoitus selkeyttää ja jäsentää lapsiryhmän toimintaa. Toimintatuokioihin osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ennaltaehkäistään pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat mm. suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristön muokkaaminen. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018, 56)

6 TOIMINNALISTEN TUOKIOIDEN TOTEUTUS

6.1 Ensimmäinen ohjauskerta

Ensimmäisen toimintakerran aloituksessa kokosimme lapset piiriin, jossa tutustuimme toisiimme ja kerroimme lapsille tapaavamme heidät kolmena kertana. Toimintatuokioiden aiheet esiteltiin pintapuolisesti lapsille, jotta heillä olisi jonkunlainen käsitys tulevasta. Ensimmäisen toimintakerran tarkoituksena oli tutustua kehonosiin. Toiminta aloitettiin lämmittelytehtävällä, jossa lapset saivat tehtäväkseen nostaa vuorotellen kehonosakortteja, nimetä kuvassa näkyvä kehonosa ja koskettaa kehonosaa itseltä. Kehonosaa joko taputeltiin, silitettiin tai kutitettiin. Lopuksi kehonosakortti liitettiin paperille piirretylle hahmolle niin, että se oli oikeassa kohdassa. Opetusjärjestelyinä olimme tulostaneet kehonosakortit sekä piirräneet paperille ihmishahmon.

Isompana toimintatehtävänä lasten tuli piirtää ja maalata paperille oma kuva, jossa näkyisi ne kehonosat, jotka olivat nähtävissä kehonosakorteissa. Lapset saivat mallikseen piirretyn hahmon, johon kortit olivat laitettu esille. Lapsilla oli mahdollisuus käyttää hahmottelussa erilaisia piirtimiä, kuten lyijy- ja värikyniä. Maalien käyttö oli vapaata ja tarkoitus oli, että lapset saisivat työskennellä tehtävän parissa rauhassa omissa tahdissa.

Kokoonnuimme lopuksi yhteen katsomaan valmiita töitä ja arvioimaan tehtävien tavoitteita. Tehtävän tavoitteena oli kognitiivinen kehonosien tunnistaminen, nimeäminen, motorinen kehonhahmotus sekä piirtäminen ja maalaaminen. Lapset arvioivat mm. sitä tunnistettiinke kehonosia, osattiinko nimetä kehonosia, osattiinko koskettaa oikeaa kehonosaa ja saatiinko omaan kuvaan liitettyä piirtämällä ja maalaamalla kehonosat ja mitkä asiat töissä korostuivat. Lisäksi lapset kertoivat omista tuntemuksistaan tehtäviä ja toimintakertaa kohtaan. Lapset osasivat mielestämme tunnistaa hyvin kehonosia, mutta tehtävä ei ollut kuitenkaan liian helppo ja lapset oppivat myös uutta. Omiin kuviin lapset hahmottelivat ja jäsenittelivät kehonosat eri väreillä. Tämä korostui useammassa töissä. Tästä voitiin päätellä, että lapset olivat erityisen kiinnostuneita juuri kehon hahmottamisesta.

6.2 Toinen ohjauskerta

Toinen ohjauskerta alkoi lattialla piirissä keskustellen. Muistelimme mitä edellisellä kerralla teimme. Toisen kerran aiheena oli tutustua kehotunne- ja turvataitokasvatukseen. Aloitimme työskentelyn lorulla, jossa pyysimme lapsia toistamaan lauseet perässä. Kukin lause sanottiin kahdesti. Kaikki tekivät yhdessä rytmiä taputtaen kullakin sanontakerralla kaksi kertaa vuorossa olevaan kehon osaan. Loru kokonaisuudessaan:

Tässä on mun vartalo! Se on huippu vartalo!
 Tässä on mun pää! Se on huippu pää!
 Tässä on mun olkapäät! Ne on huiput olkapäät!
 Tässä on mun kädet! Ne on huiput kädet!
 Tässä on mun maha! Se on huippu maha!
 Tässä on mun selkä! Se on huippu selkä!
 Tässä on mun pylly! Se on huippu pylly!
 Tässä on mun jalat! Ne on huiput jalat!
 Tässä on mun polvet! Ne on huiput polvet!
 Tässä on mun varpaat! Ne on huiput varpaat!
 Tässä on mun vartalo! Se on huippu vartalo!

Keholorun tavoitteena on vahvistaa kehonkuvaa mm. konkreettisen hyväksyvän kosketuksen kautta. Samalla ryhmässä ja näkyvästi ilmaisuna, sekä ääneen lausuttuna vahvistetaan oman kehon arvostusta. Oman kehon tuntemus, arvostus ja suojelu ovat tärkeimpiä turvataitokasvatuksen alueita lapsilla, joita on hyvä vahvistaa toiminnallisesti ja elämyksellisesti. (Ingman-Friberg & Caciatore 2016)

Toisena toiminnallisena tehtävänä piirsimme jokaisen lapsen ääriviivat paperille. Jos lapsi olisi kieltäytynyt piirtämisestä, olisimme voineet piirtää lapsen näköisen hahmon ilman että lapseen kosketaan. Jokainen lapsi halusi kuitenkin tulla alkujännityksen jälkeen piirrettäväksi. Ääriviivojen piirtämisen jälkeen valitsimme lasten kanssa värit tunteille, missä kohtaa omassa kehossa kosketus tuntuu mukavalta ja missä ei. Lapset päättivät yhteistuumin valita vihreän värin tunteelle, jossa kosketus tuntuu mukavalta ja punaisen tunteelle, missä ei. Keskustelimme ja kertosimme tehtävää vielä lasten kanssa, kysyen lapsilta tykkäävätkö he, jos esimerkiksi heidän päitään silitetään. Jokainen sai miettiä oman kehopiirustuksen

pään kohdalle vihreän tai punaisen tunnevärin. Näin tehtävä konkretisoitui lapsille hyvin, jonka jälkeen lapset pääsivät maalaamaan omia töitään. Työskentelyn aikana lapset pohtivat ääneen kehonosia ja sitä, miltä missäkin kehonosassa tuntuu, jos osaa kutittaa, silittää tai muuten vain koskettaa. Koimme, että lapset todella pohtivat ja keskittyivät miettimään kosketuksen tuntemuksia omassa kehossaan. Valmiit työt jätettiin kuivumaan. Alustavasti tarkoituksenamme oli koota työt lopuksi riviin lasten eteen ja keskustella töistä ja niiden eroavaisuuksista. Koska ajallisesti maalauksessa meni pitkään ja työt olivat vielä märkiä, päätimme jättää loppuosuuden seuraavaan kertaan. Kokosimme lapset yhteiseen lopetukseen kertoen, että jatkaisimme seuraavalla kerralla maalausten parissa työskentelyä. Lisäksi keräsimme lapsilta ajatuksia ja tuntemuksia toisesta toimintakerasta.

6.3 Kolmas ohjauskerta

Viimeinen toimintakerta aloitettiin piirissä keskustelemalla ja katselemalla toisen toimintakerran kehonkuvia, joihin lapset olivat maalanneet kunkin kehonosan tunnevärit. Kysyimme lapsilta, mitä eroa he näkivät kuvissa. Lapset osasivat erotella sen, että värit vaihtelivat kehonosissa ja keskustelimme siitä, että jokainen tuntee kosketuksen eri kehonosissa eri tavalla. Lapset myös huomasivat eroavaisuuksia piirrettyjen hahmojen pituuksissa. Kerroimme lapsille, että erilaisia kehoja on olemassa ja kaikki ihmiset ovat ainutlaatuisia ja hyviä sellaisenaan. Totesimme myös, että omaa kehoa ei voi vaihtaa ja on tärkeää olla omille ja toisten kehoille hyviä.

Seuraavaksi kokoontuimme yhteisen pöydän ympärille askartelemaan paperisia sydämiä, jonka yhteydessä oli tarkoitus pitää kehupiiri. Lapset työstivät ensimmäisenä sydämet, minkä jälkeen jokainen lapsi sai olla kehupiirin keskiössä ja muut lapset saivat sanoa hänestä vuorotellen jonkin kivan asian. Kehut kirjoitettiin lasten tekemiin sydämiin, jonka jälkeen ne käytiin liimaamassa toisella kerralla tehtyihin kehomaalausten päälle. Tehtävän tavoitteena oli luoda lapsille myönteinen kokemus omasta itsestään, sekä itsensä ainutkertaisuuden ymmärtäminen tehtävän avulla. Tämä onnistui vaikkakin lapset toistivat usein samoja

asioita jokaisesta lapsesta. Tässä kohtaa ohjauksella oli suuri merkitys tehtävän oikeanlaisen etenemisen kannalta, jossa jokaiseen lapsen yksilöllisyyteen paneuduttiin keskittyen.

Lopuksi kokoonnuimme piiriin kuuntelemaan Halauspäivä-kappaletta (Gigglebug 2017), jonka aikana lapsilla oli mahdollisuus tanssia reippaasti liikkuen ja kiertäen halaamassa toisiaan. Ennen laulua sovimme pään pudistuksen merkiksi sille, jos lapsi ei halua halata tai koskea toisiin. Kappaleen ja tanssin tarkoituksena oli vahvistaa lasten itsearvostusta ja itseluottamusta sekä edistää lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä hyviä kaverisuhteita. Tämän lisäksi tavoitteena oli lisätä lasten turvataitoja, eli kykyä toimia itseään suojelevalla tavalla turvallisuutta uhkaavissa ja hämmentävissä kiusaamisen, alistamisen, väkivallan ja ahdistelun tilanteissa. Tanssi sopi kepeänä toimintarungon lopetuksena ja lapsiryhmälle jäi lopetuksesta myönteinen tunne-elämys.

7 TOIMINTATUOKIOIDEN ARVIOINTI

7.1 Toimintatuokioiden toteutuksen arviointi

Toteutimme toimintatuokiosarjan sovitussa aikataulussa lasten kanssa, joiden huoltajille olimme laittaneet lupakyselyn. Tuokioiden suunnittelulla ja oppimisympäristön valmistelulla oli suuri merkitys onnistumisen kannalta. Lapsiryhmälle selkeästi strukturoitu ohjelma ja tilan erottelu olivat olennaisia lasten mielenkiinnon pysymisessä aktiivisena tekemiseen. Tämä korostui varsinkin muutaman ryhmän lapsen kohdalla, joilla on erityisen tuen tarvetta. Varhaiskasvatuksessa tuen toteuttaminen tapahtuu päivä- ja viikkojärjestyksen strukturoinnilla. Toiminnan suunnittelussa on tärkeää ylläpitää päivästrukturia, sitoa lapset yhdessä sovituihin käytäntöihin arjen toiminnoissa sekä auttaa heitä hahmottamaan aikaa ja ennakoimaan tapahtumia. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018,56-58) Toimintatuokioiden kokonaiskesto oli jokaisella kerralla n. 45 minuuttia. Pituus oli osalle lapsista haastava ja jossain määrin pitkäksi venynyt yhteinen keskustelu saattoi

turhauttaa lapsia. Aiheista keskustelu oli kuitenkin rikasta ja tärkeää onnistumisen kannalta, koska lapset olisivat voineet olla myös innostumatta. Toisen toimintakerran loppuosuus jäi tekemättä, mutta aiheen kannalta sillä ei ollut suurta merkitystä kokonaisuuden onnistumisen kannalta ja saimme keskustelun toteutumaan viimeisellä kerralla. Samalla se toimi lapsille aiheeseen muistuttavalla tavalla, josta oli hyvä edetä seuraaviin tehtäviin.

7.2 Pedagogisen toimintatuokiosarjan arviointi

Tehtävät olivat ikätasoon nähden sopivia ja selkeitä. Lapset lähtivät työskentelemään mielellään kuvataiteiden parissa. Arvioimme myös, että yksi syy tehtävien onnistumiseen ja aiheen mielenkiinnon säilymiseen oli osaltaan se, että osallistutimme lapsia työskentelyn edetessä useasti. Lapset saivat päättää esimerkiksi kehotunnevärit ja tehdä oman näköisiä töitä kuvallisissa tehtävissä. Varhaiskasvatussuunnitelmassa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen tärkeyttä painotetaan, sillä aktiivinen, vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Lasten oikeus on tulla kuulluksi ja osallistua heidän omaan elämäänsä vaikuttaviin asioihin. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja, sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Varhaiskasvattajien tulee kohdata lapset arvostavasti, kuunnella heidän ajatuksiaan ja vastata aloitteisiin. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestä kehittyi, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat. (Varhaiskasvatussuunitelman perusteet 2018, 26-27)

Pohdimme lasten kanssa jokaisen toimintatuokion lopuksi tehtäviä ja keräsimme keskustelussa jokaiselta lapselta arviointia. Lasten ajatukset toimintatuokioiden sisällöistä olivat keskustelujen perusteella myönteiset ja he kokivat oppineensa varsinkin kehonosia, sekä hahmottamaan omaa kehoa paremmin. Etenkin kehonkuvakortit olivat lapsista mieleinen pohdintatehtävä ensimmäisellä kerralla. Kehon ääriviivat olivat uusi elämys lapsille, koska lapsista kukaan ei ollut ennen työstänyt niin isoa tehtävää. Lapsista oli hauskaa ja myönteisellä tavalla jännittävää olla piirrettävänä. Kehupiirissä havainnoimme lapsista sen, että kehut

saivat aikaiseksi itsetuntoa kohottavia tuntemuksia, koska kehuttavana oleminen hymyilytti jokaista lasta. Koimme että lapset saivat sopivassa määrin ja ikätasoisesti kehotietoutta. Mielestämme myös aihe sekä kuvalliset tehtävät tukivat hyvin kokonaisuutta sekä soveltuivat osaksi päiväkodin taidepainotteisuutta.

Kokosimme palautetta toimintarungosta Pilke taidepäiväkodin Valon johtajalta sekä henkilökunnalta yhteisessä päiväkodin palaverissa. Toimintarunko oli tulostettuna versiona työntekijöiden luettavana. Yhteistyötahomme mielestä toimintarunko oli selkeä, helppo toteuttaa sekä helposti muokattavissa. Rungossa oli yhteistyötahon mukaan monipuolisesti taiteen eri muotoja ja aiheita, kuten kuvan tulkintaa, värioppia, piirustusta ja maalausta, mittasuhteiden hahmottamista, sekä ilmaisutaitoja kuten tanssia. Saimme hyvää palautetta taidepainotteisuuden tähtäävästä toiminnasta, joka tuki hyvin myös viskaritoiminnassa käsiteltäviä tunnetaitoja. Aihe koettiin tärkeäksi ja varsinkin menetelmät aiheen puheeksi ottamisen kannalta saivat hyvän vastaanoton työyhteisössä. Kokonaisuudessa toimintaa oli mielekästä toteuttaa ja koimme taidelähtöiset menetelmät toimiviksi ja varhaiskasvatukseen sopivaksi tavaksi ottaa kehotunnetaidot puheenaiheeksi.

8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

8.1 Opinnäytetyön eettinen ja turvallinen toteutus

Opinnäytetyössä lapsi sai vapaaehtoisesti päättää, osallistuuko toiminnallisen toimintatuokioiden toteuttamiseen, huoltajilta kysyttiin lupa osallistumiseen. Lapsille kerrottiin tuokioissa ikätasonmukaisesti, mistä toimintatuokioissa on kyse ja mistä niiden sisältö koostuu. YK:n lastenoikeuksien yleissopimuksessa itsemääräämisoikeutta korostetaan ja sitä noudatettiin myös tämän opinnäytetyön toteuttamisessa; se käsittää esimerkiksi fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden. Omalla toiminnallamme oli tarkoitus osoittaa lapsiryhmälle että työskentelyä on turvallista toteuttaa, eikä ketään pakoteta osallistumaan toimintaan, ellei hän itse halua. Annoimme lapsille mahdollisuuden olla tilanteessa pelkästään läsnä, jos he kokivat sen mielekkäämmäksi tavaksi osallistua yhteiseen toimintaan.

Luotettavuus ja vastuullisuus opinnäytetyössä oli kunnossa. Lapsista ei kerätty muuta tietoa iän lisäksi, joten yksityisyyden suoja oli riittävä. Tuloksia tutkittiin toimintaa arvioimalla, eikä tuloksia kerätty osallistujilta muilla tavoin. Tuloksia analysoitiin koko ryhmän tasolla, yksittäisen osallistuneen lapsen sijaan. Opinnäytetyön luotettavuutta lisäsi selkeä tavoite toiminnalle. Luotettavuutta laski toiminnan arvioinnin moniselitteisyys ja se, että toiminta ei välttämättä avannut lapsen kokonaisvaltaista oppimisprosessia menetelmän aikana.

Eettiseen ennakkoarviointiin tai tutkimuslupaan ei ollut tarvetta, sillä mitään selvästi tunnistettavaa riskiä tai haittaa opinnäytetyössä eettisessä mielessä ei havaittu. Yleensä eettinen ennakkoarviointi vaaditaan tapauksista, joissa tutkimuksessa ja havainnoinnissa on mukana alle 15-vuotiaita. Opinnäytetyöhön osallistuneilta alaikäisiltä on tiedusteltu huoltajien lupaa osallistua toteutukseen, jolloin ennakkotutkimusta ei tarvittu. Opinnäytetyössä noudatettiin niitä eettisiä periaatteita, jotka ohjaavat tutkijaa erityisesti ihmistä ja inhimillistä toimintaa koskevissa tutkimuksissa. Näitä olivat tutkittavan oikeus tietoon perustuvaan suostumukseen osallistumiseen tai osallistumatta jättämiseen sekä yksityisyyden suojan säilyttäminen raportissa. (Arene. 1s. 7-19).

9 POHDINTA

9.1 Ammatillinen kasvu ja opinnäytetyön prosessi

Opinnäytetyö lisäsi omaa ammattitaitoamme ja laajensi omaa käsitystämme toiminnallisten tuokioiden hyödyntämisessä ja ideoinnissa tulevaisuuden varhaiskasvatuksen opettajina. Työelämän yhteistyökumppanin kautta toimintatuokiosarja saatiin siirrettyä konkreettiseen varhaiskasvatusympäristöön ja reflektio kasvattajien kanssa toteutui. Toimintatuokioita suunniteltaessa pedagogisen suunnittelun merkitys kasvoi ja vahvistui; jotta toiminta voi olla suunnitelmallista ja tavoitteellista, tulee varhaiskasvatuksen opettajalla olla riittävät resurssit toiminnan suunnitteluun. Tavoitteet toiminnalle määrittelevät

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä lasten omat, henkilökohtaiset, varhaiskasvatussuunnitelmat omine tavoitteineen, kuin myös lapsiryhmän yhteiset tavoitteet.

Aloitustilanteessa lähdimme tavoittelemaan toimintatuokioissa lapsen omien kehotunne-, tunne- ja turvataitokasvatuksen tavoitteiden täyttymistä ja tietoisuuden lisääntymistä taidekasvatuksen keinoin. Vertaisryhmässä oppien tavoitteet laajenivat myös lapsen oman kokemuksen lisäksi myös toisen ihmisen kohtaamiseen ja esimerkiksi koskettamisen eri tavoilla kokemiseen. Opinnäytetyöprosessissa panostettiin vahvasti alun tiedonhankintaan ja suunnitteluun, niin kirjallisuuskatsauksen kuin toiminnallisten tuokioiden suunnittelun myötä.

Kehotunne-, tunne- ja turvataitokasvatus on merkittävässä roolissa varhaiskasvatuksessa ja lapsen kasvussa sekä kehityksessä; kuvataidepainotteinen toimintatuokiosarja palvelee näiden kasvatuksen alojen tavoitteita hyvin ja yhdistää mukaan taidekasvatusta, joka jo itsessään kehittää lapsen minäkuvaa ja auttaa havainnoimaan ympäröivää todellisuutta. Taidekasvatuksen tulee kuulua lapsien perusoikeuksiin. Sitä tulee toteuttaa niin varhaiskasvatuksessa kuin kotonakin. Taidekasvatus toimii nautinnon lähteenä, hyvinvointia lisäävänä, opettavaisena, innostavana tapana kehittää lapsen taitoja monipuolisesti sekä kasvattaa häntä kulttuuristen mahdollisuuksien maailmaan. Lapsen oma luovuus, luova voima, pääsee valloilleen ja kannattelee lasta myöhemmissä elämän vaiheissa, kun taidekasvatusta mahdollistetaan hänelle varhaislapsuudessa.

Varhaiskasvatuksessa on alettu puhumaan yhä enemmän tunnetaitokasvatuksen merkityksestä lapsen tulevaisuuden kannalta. On tärkeää, että lapsi havainnoi omia tunteita ja oppii hallitsemaan niitä. Omien tunteiden ja ajatusten tuominen esille toimintotuokioissa oli viisivuotiaille luontevaa. Oli ilahduttavaa huomata, että kehotunnetaidot olivat puhuttelevia aiheita lapsille ja jokaisella oli oma mielipide esimerkiksi omista kehollisista rajoista. Uskomme, että kehotunnetaitojen opettaminen muuttuvassa yhteiskunnassa on tärkeä aihe, joka voi lasten hyvinvoinnin suoran edistämisen lisäksi vaikuttaa pitkäkestoisesti myös tapakulttuurimme ja asenteidemme kehitykseen sosiokulttuurisella tasolla.

Johdonmukaisella pedagogisella opetuksella voidaan tukea lasten itsetuntoa niin, että heistä voi kasvaa ehjiä, onnellisia ja omassa elämässä pärjääviä yksilöitä.

9.2 Opinnäytetyön merkitys yhteistyökumppanille

Pilke-Päiväkoti Valon kasvatushenkilöstö toivoi käyttöönsä selkeää toimintakokonaisuutta tunne-, turvataito- ja kehotunnekasvatusta varten. Toiminnallisen opinnäytetyön toimintatuokiot on tehty heidän toimipaikkansa tiloissa, joten fyysiset tilat palvelevat hyvin toimintakokonaisuuden toteuttamista työyhteisössä lasten kanssa myös myöhemmin. Toimintarunkoa on tarkoitus hyödyntää pedagogisesti jatkossa. Toimintarunko tulostettiin jokaiselle päiväkodin ryhmälle. Ajatuksena on, että toimintatuokioita voidaan hyödyntää pieninä osina esimerkiksi ryhmän yhteisillä aamupiireillä tai suurempana kokonaisuutena. Tässä opinnäytetyössä hyödynnettiin taidelähtöisiä menetelmiä kehotunnetaitojen opetteluun tukena. Pedagoginen toimintatuokiosarja suunniteltiin kuvallisten tehtävien ympärille. Jatkotutkimuksena aihetta voidaan lähteä toteuttamaan eri taiteenmuotoa hyödyntäen. Taidelähtöisesti aihetta voitaisiin käsitellä esimerkiksi teatteritaiteen muodossa.

LÄHTEET

- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene Oy. *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*. Saatavilla <http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf>
- Gigglebug (19.1.2017). *Kikattava Kakkiainen - Halauspäivä [video]*. Saatavilla <https://www.youtube.com/watch?v=Klkn7KV1yms>
- L540/2018.Varhaiskasvatuslaki. 13.7.2018/540. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Opetushallitus (19.12.2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Saatavilla https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Väestöliitto. (i.a.) *Kehotunnekasvatus*. Saatavilla 2.2.2021 https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen_paakohdat/kehotunnekasvatus/
- Pihlaja, P. (2019). Sosiaalis-emotionaalinen kehitys ja sen vaikeudet. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.) *Varhaiserityiskasvatus*. Jyväskylä: PS-kustannus
- Pilke. (i.a.). *Me olemme Pilke*. Saatavilla 21.4.2021 <https://www.pilkepaivakodit.fi/tietoa-yrityksesta/>
- Pilke. (i.a.). *Pilke päiväkotit Valo*. Saatavilla 21.4.2021 https://www.pilkepaivakodit.fi/paivakodit/kuopio/pilke-taidepaivakoti-valo/?gclid=EAlaIQobChMliO6D3O2P8AIVmAWiAx0f9wA-EAAYASAAEgJbqPD_BwE
- Pilke. (i.a.). *Päiväkotien painotteisuudet*. Saatavilla 25.4.2021 <https://www.pilkepaivakodit.fi/paivakotien-painotteisuudet/>
- Impola, M. 2019. *Iki-ihana oma keho. Hyvän itsetunnon ja myönteisen kehonkuvan vahvistamiseen perustuva kehtotunne- ja turvataitokasvatus*. Centria-ammattikorkeakoulu.

Saatavilla 28.4.2020

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/267248/Impola_Mari.pdf

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) (2016). *Keho on leikki: Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. Duodecim.

Frisk, S. (2016). *Keho-Tunne-Turvataito! Seksuaalikasvatuksen opas varhaiskasvatusikäisen lapsen lähipiirille*. [Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu].

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016112417088>

Haapanen, T. (2021). *Viisivuotiaiden esiopetus eli viskari - mitä ja miksi?* Pilke päiväkodit Oy. Saatavilla

<https://www.pilkepaivakodit.fi/viisivuotiaiden-esiopetus-eli-viskari-mita-ja-miksi/>

Huttunen, J. & Manninen, N. (2020). *Tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksen opettajien kuvaamana*. Jyväskylän yliopisto: varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/71946/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-202009306021.pdf>

Koivula, M. (22.5.2010). *Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa*. Jyväskylän yliopisto: Väitöskirja. Saatavilla 15.2.2021

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/23627/9789513938925.pdf>

Lajunen, K., Andell, M., & Ylenius-Lehtonen, M. (2019). *Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf

Lukuja liikkuen, tavuja touhuten-hanke. (2021). *Varhaiskasvatus. Kehonosat ja kehonhahmotus. Mikä kehonosa?* Saatavilla 16.2.2021

<https://lukujaliikkuen.fi/mika-kehonosa/>

Salmivalli, C. (2018). *Kaverien kanssa: Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Ps-kustannus.

Trogen, T. (2020). *Positiivinen kasvatus*. Ps-kustannus (E-kirja).

Juusola, M. (2011). *Vahvaksi rakastetut lapset*. Otava (E-kirja).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018). Opetushallitus.

Saatavilla 2.2.2021

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Jälkö, M. (2016). *Taidekäsitys ja sen merkitys varhaisiän*

taidekasvatuksessa. Oulun yliopisto: varhaiskasvatustieteen

kandidaatin työ. Saatavilla 2.2.2021

<http://jultika oulu.fi/files/nbnfioulu-201605191813.pdf>

Lehtinen, M. (2019). *Taide kasvaa minussa- varhaiskasvatuksen*

kulttuurikasvatusopas. Tampereen kaupungin varhaiskasvatuksen

kulttuurikasvatusopas. Tampereen kaupunki. Saatavilla 2.2.2021

https://www.tampere.fi/tiedostot/v/FvDrULN47/vakakuka_opas_web_.pdf

Väestöliitto. (27.11.2020). *Harjoituksia lasten kehotunnekasvatukseen*.

Saatavilla 16.2.2021

<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/b2b6d365-stea-harjoitukset-valmis.pdf>

LIITE 1. Lupakysely vanhemmille Daisy sovelluksen kautta

Hei!

Saako lapsenne osallistua kehotunnetaitoja käsittelevään toimintatuokiosarjaan? Tuokiot järjestetään kolmena kertana kerran viikossa alkaen 27.10. osana viskari-toimintaa. Ohjaajina toimivat Irina Pépin (VO) ja Enni Keränen (VO). Tuokiosarja on osana tutkivaa ja toiminnallista opinnäytetyötä, jonka kokonaisuuden tavoitteena on lapsen oman kehonkuvan sekä kehotunnetaitojen hahmottamisen vahvistaminen taiteen avulla.

Kehotunnekasvatus vahvistaa lapsen myönteistä suhtautumista omaan kehonkuvaan sekä tunteeseen omaa kehoa kohtaan. Samalla lapsi oppii arvostamaan erilaisia kehoja ja ymmärtämään, että jokaisella ihmisellä on oma kehotunne eli kokemus itsestään ja kehostaan. Tuokioiden teemat liittyvät kehotunnekasvatukseen, tunnekasvatukseen sekä turvataitokasvatukseen. Taiteen muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa kehotunnekasvatuksen aiheita puhuttavalla ja innostavalla tavalla. Aiheeseen tutustutaan pääsääntöisesti kuvataidelähtöisesti, erilaisia kuvallisia välineitä hyödyntäen (kuvan tulkinta, piirustus ja maalaus, sanallinen ilmaisu, musiikki sekä tanssi).

Tuokioista kerätään ylös lasten ajatuksia lopullista raporttia varten. Lapsia ei kuvata, mutta tuokioiden aikana tehdyistä töistä voidaan ottaa kuvia.

LIITE 2. Runko toimintatuokiosarjalle

5 vuotiaat

1. Kerta: Kehonosat (n. 45 min)

Tehtävä 1: Mikä kehonosa?

- Lapset istuvat lattialla piirissä.
- Lattialla on nurinpäin kehonosakortteja (Lähde: Papunet)
- Lapset kääntävät vuorotellen yhden kortin, nimeävät siinä olevan kehonosan ja kaikki yhdessä koskettavat ko. kehonosaa itseltä tai toiselta.
- Voidaan vaihtaa tyylejä, miten kosketetaan (esim. taputtaen, kutittaen, silittäen).

Tavoitteiden arviointi lasten kanssa

- Tunnistettiin kehonosia?
- Osattiin nimetä kehonosia?
- Osattiin koskettaa oikeaa kehonosaa?
- Osattiin koskettaa eri tavoin?
- Pystyttiinkö olemaan kosketettavana?
- Pystyttiinkö koskettamaan?

Tehtävä 2: Oman kuvan maalaus

- Jokainen piirtää/maalaa oman vartalon isolle paperille
- Havainnoidaan, mitkä asiat töissä korostuvat.

2. Kerta: Kehotunne- ja turvataitokasvatus (n. 45 min)

Tehtävä 1: Vartaloleikki

- Harjoitteen vetäjä pyytää osallistujia toistamaan perässään. Kukin lause sanotaan kahdesti. Kaikki myös tekevät yhdessä rytmiä: taputtavat kullakin sanontakerralla kaksi kertaa vuorossa olevaan kehon osaan.

Tässä on mun vartalo! Se on huippu vartalo!
 Tässä on mun pää! Se on huippu pää!
 Tässä on mun olkapää! Ne on huiput olkapää!
 Tässä on mun kädet! Ne on huiput kädet!
 Tässä on mun maha! Se on huippu maha!
 Tässä on mun selkä! Se on huippu selkä!
 Tässä on mun pylly! Se on huippu pylly!

Tässä on mun jalat! Ne on huiput jalat!
 Tässä on mun polvet! Ne on huiput polvet!
 Tässä on mun varpaat! Ne on huiput varpaat!
 Tässä on mun vartalo! Se on huippu vartalo!

Tehtävä 2: Kehotunnemaalaus

- Aikuiset piirtävät jokaisen lapsen ääriviivat. Jos lapsi ei halua, että hänen kehon ääriviivojansa piirretään tai kosketus tuntuu liian jännittävälle, niin aikuinen voi myös piirtää lapsen näköisen hahmon ilman, että lapseen kosketaan.
- Valitaan värit tunteile missä kohtaa kehossa kosketus tuntuu mukavalta ja missä ei. Lapset saavat maalata kohdat pulloväreillä.

Keskustelu

- Laitaan kehotunnemaalaukset seinälle. Katsellaan valmiita töitä ja keskustellaan niistä.

Kysymyksiä lapsille:

- Mitä eroa näet kuvissa?
- Osaatko nimetä kehonosia kuvista- Voidaan vuorotellen käydä merkitsemässä kehokuvakortteja maalausten päälle.
- Millaisia erilaisia kehoja on olemassa?

Kerrotaan lapsille: Kaikki ihmiset ovat ainutlaatuisia ja hyviä sellaisenaan. Kehoaan ei voi vaihtaa! Ollaan omille ja toisten kehoille hyviä.

3. Kerta: Tunne- ja turvataidot (n. 45 min)

Tehtävä 1: Kehupiiri

- Jokainen lapsi on vuorollaan piirin keskellä ja jokainen piirissä sanoo hänestä vuorotellen jonkin kivan asian. Lapsen jännittäessä piirin keskelle menoa, hän voi olla myös aikuisen sylissä tai kanssa. Kehut kirjoitetaan valmiisiin sydämiin.
- Mietitään yhdessä, miten itseä ja toisia ihmisiä voi kehua. Millaisia sanoja voisi käyttää? Esimerkiksi: ihana, ihmeellinen, uskomaton, mahtava, rakas, taitava... Muistathan kehua lapsia silloin, kun he sanovat toisilleen tai sinulle kauniita sanoja!

Tehtävä 2: Sydänaskartelu

- Jokainen lapsi askarteleo oman näköisen sydämen, johon aikuiset kirjoittavat toisilta tulleet kehut
- Käydään liimaamassa sydämet kehomaalausten päälle

Tehtävä 3: Tanssi

- Kuunnellaan Halauspäivä. Tanssitaan reippaasti liikkuen ja voi kiertää halaa-massa kavereita ja pomppia kavereiden kanssa käsikädessä. Ennen laulua kannattaa sopia joku merkki lasten kanssa, jolla voi ilmaista ettei halua halata tai koskea toisiin tällä kertaa, esim. pään pudistus. Lapsille on hyvä muistuttaa, että tätä merkkiä pitää uskoa.